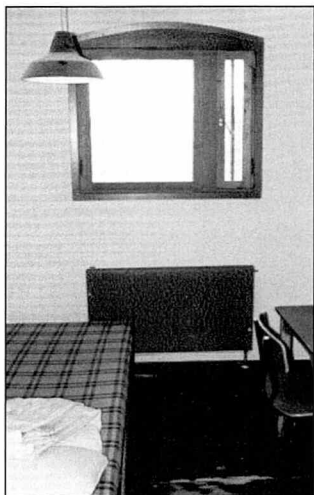

Varetægtsfængsling i isolation

– en besynderlig skandinavisk tradition?

*Isolationscelle
fra Vridsløselille
Statsfængsel.*

Af Peter Scharff Smith¹⁾

“MODERAT PSYKOLOGISK PRES” – nyere kritik af skandinavisk varetægtsisolation

I Norge, Danmark og Sverige har man i mange år haft en udstrakt brug af isolation i forbindelse med varetægt. Det officielle formål har været – og er stadig – at undgå kollusion. Dvs. at de arresterede forstyrrer efterforskningen. Siden sidst i 1970'erne har der i Danmark været en omfangsrig kritik af denne praksis, og særligt siden 1990'erne har der på dette område været rettet en intensiv international kritik mod både Norge, Sverige og Danmark. Ikke mindst FN's og Europarådets torturkomiteer har været ude med riven, og isolationsfængsling af varetægtsarrestanter er af udenlandske jurister simpelthen blevet betegnet som et besynderligt “Skandinavisk fænomen”.²⁾ Vi har med andre ord at gøre med en kritik, der står i modsætning til det traditionelle billede af en humanistisk skandinavisk tilbageholdenhed på straffeområdet. De skandinaviske lande er da heller ikke særlig vant modtagere af tilbagevendende og insisterende menneskeretlig påtale, og mange forestiller sig måske, at den slags er (eller burde være) forbeholdt det store udland.

CPT (Europarådets torturkomite), der jævnligt besigtiger fængsler i Europarådets medlemslande, har behandlet isolationsproblematikken nøje i rapporter fra deres besøg i Norge, Sverige og Danmark foretaget mellem 1990 og 2003. Sverige er blevet besøgt fire gange, Danmark tre gange og Norge kan vente sit fjerde besøg i 2005. Ved samtlige hidtidige besøg er isolation af varetægtsfængslede (der i Norge og Sverige finder sted under betegnelsen “restriktioner”) blevet kritiseret.³⁾ I 1990 kunne CPT delegerede eksempelvis fortælle om danske varetægtsarrestanter i Vestre

fængsel, der havde siddet mellem 2 og 21 måneder i isolation, og viste tydelige symptomer på skadevirkninger. CPT rekommanderede bl.a., at isolation under varetægt kun blev anvendt "in exceptional circumstances".⁴⁾ Sverige modtog lignende kritik i 1991, og i Kronoberg fængslet i Stockholm fandt man "wholly unacceptable conditions of detention for many of the prisoners held in the establishment". En udlænding havde f.eks. siddet isoleret i 8 måneder med totalt besøgsforbud (advokaten undtaget), og uden kontakt med medfanger. Restriktionerne var til og med fortsat efter dommen, fordi denne var blevet anket.⁵⁾ Under et besøg i Norge 1993 konstaterede CPT bl.a., at et stort antal varetægtsfanger sad "in conditions of virtual solitary confinement", og fandt det uacceptabelt, at dette var almindelig praksis under de første fire uger af varetægtsfængslingen.⁶⁾ CPT har ved senere besøg kunnet konstatere visse forbedringer – i Danmark er antallet af isolerede varetægtsfanger eksempelvis faldet markant, og i Oslo fængsel har man f.eks. øremærket ansatte til at beskæftige isolerede. Men kritikken er ikke ophørt. Efter de seneste besøg i Norge (1999), Danmark (2002) og Sverige (2003) har CPT igen fremhævet, at mere meningsfyldt social kontakt simpelthen er nødvendig for de isolerede.⁷⁾ Udover denne helt basale pro-

blemstilling er retlige forhold omkring isolation og restriktioner fortsat under kritik, ligesom omfanget af isolationsfængslingerne stadig bliver påtalt. I 2003 kunne CPT f.eks. konstatere, at i Gøteborg området i Sverige sad knap 2/3 af alle varetægtsarresterede med restriktioner, og heraf havde 93% ikke adgang til hverken fælleskab, telefon eller besøg.⁸⁾

Den engelske juraprofessor Rod Morgan, der som medlem af CPT gentagne gange har besøgt fængsler i Danmark, Sverige og Norge, samt i en længere række andre europæiske stater, har sammenlignet den skandinaviske varetægtspraksis med den israelske brug af såkaldt "moderat fysisk pres" overfor terrorismetænkte (der i 1999 blev ulovliggjort af Israels højesteret). Pointen er, at isolation af arresterede – uanset myndighedernes hensigt med denne isolation – i praksis udgør, om ikke fysisk, så psykisk pres i en situation, hvor man i reglen kun kan komme ud af isolationen, hvis man fremkommer med en tilståelse. Morgan beskriver derfor den skandinaviske diskussion og kritik af Israels metoder som mere eller mindre hyklerisk, idet man under vore nordlige himmelstrøg anvender "moderat psykologisk pres" for at fremtvinge tilståelser: "This is the Scandinavian way. And can it always be said that the psychological pressure is moderate?", spørger Morgan retorisk, og

tager skarp afstand fra både den skandinaviske og (tidligere) israelske metode.⁹⁾ Andre har været fremme med lignende beskyldninger, og flere danske forsvarsadvokater har f.eks. gentagne gange anført, at isolation af varetægtsarresterede i Danmark rent faktisk fungerer, og anvendes, netop som pressio.¹⁰⁾ Der er da næppe heller tvivl om, at specielt når varetægtsfængslingen begrundes med kollisionsfare så kan indespærringen relativt let udvikle sig til "tilståelsesarrest", da ikke blot det psykiske pres (isolationen) men også den retlige årsag til fængslingen bortfalder ved en evt. tilståelse.¹¹⁾ Hvorvidt politiet bevidst anvender restriktioner og isolation på den måde kan naturligvis være svært at svare på, men at effekten – dvs. pressio – er tilstede uanset motivet bag afsondringen kan der næppe være tvivl om.¹²⁾ I 1987 konkluderede en dansk undersøgelse, at de tilståelser der fandt sted under varetægtsfængsling "praktisk taget altid" fandt sted under isolation, og flere af de indsatte anførte, "at de gjorde det for at komme ud af isolation".¹³⁾ Andre steder i verden har man da også ganske bevidst anvendt isolation i forbindelse med varetægt af netop denne årsag – eksempelvis i Sydafrika under apartheid og i det hedengangne Sovjetunionen.¹⁴⁾

Den megen kritik har ikke mindst i Danmark ført til undersøgelser af isolationsfængslingens virkninger, og konklusionen har gentagne gange været, at varetægt i isolation kan medføre farer for psykiske (og evt. fysiske) skadevirkninger. En storstilet officiel undersøgelse af varetægtsarrestanter i og udenfor isolation blev gennemført i 1990'erne, og efter hele forløbet anbefalede man i 1997 "lægeligt og psykologisk ... at man ikke øger belastninger forbundet med varetægtsfængsling ved at anvende isolation".¹⁵⁾ I Norge har der også været foretaget undersøgelser, og konklusionerne har heller ikke her været til at tage fejl af.¹⁶⁾ Hertil kommer den internationale forskning i isolationsfængslingens virkninger, der samlet set taler et tydeligt sprog.¹⁷⁾ Forskellige forhold i forskellige fængsler skaber naturligvis for-

skellige situationer, men i forbindelse med isolationsfængslingen går det igen, at mangelen på psykologisk meningsfyldt social kontakt vil skabe lidelser for et antal isolerede uanset om man har adgang til TV og andre materielle fornødenheder – ofte rammes mange og det kan dreje sig om meget væsentlige problemer.

På denne baggrund melder en række betydelige spørgsmål sig. Hvorfor vil man opretholde en praksis, der er bevisligt skadelig, når man finder sådanne metoder unødvendige i andre lande, som vi normalt gerne sammenligner os med? Hvorfor skal vi i det fredelige nord have en hårdere varetægtspraksis end så mange andre steder? Har svensk, norsk og dansk politi brug for mere hjælp end andre nationale politistyrker? Det er næppe tilfældet, men hvordan er denne praksis så opstået? For at få et svar på dette må vi bevæge os mere end halvanden hundrede år tilbage i tiden. Den skandinaviske brug af varetægtsisolation har således en fascinerende historie, der går tilbage til 1800-tallet og det såkaldte *moderne fængselsvæsens* gennembrud.

FORBEDRING VIA ISOLATION – det moderne fængselsvæsens gennembrud i 1800-tallet

Fængslets historie spores af de fleste historikere i den vestlige verden tilbage til midten af 1500-tallet, men ideologien bag en moderne fængselspraksis begyndte først at tage form fra det sene 1700-tal. Først i England fra 1770'erne og siden hen i USA fra 1790'erne fandt nye fængselsprincipper fodfæste. Omdrejningspunktet var en intensiv disciplin og delvis isolation af fangerne samt en udbredt tro på, at kriminelle ikke blot skulle afskrækkes, men ligeledes både kunne og burde forbedres. En årrække senere fik de moderne fængsler deres egentlige gennembrud i USA og dannede i den amerikanske version skole for hele den vestlige verden. I 1820'erne konstrueredes det såkaldte Auburn-system i Auburn fængslet i staten New York og få år efter det såkaldte Pennsylvania-system

i Cherry Hill fængslet i Philadelphia. Sidstnævnte gik i Skandinavien ofte under betegnelsen "Philadelphia-systemet" og afsoningen blev typisk omtalt som cellestraf. Begge systemer foreskrev isolation, disciplin og hårdt arbejde. Auburn-systemet tillod dog de indsatte at arbejde i fællesskab om dagen, men under fuldstændig tavshed. Ingen kommunikation var tilladt. I Philadelphia ønskede man ikke på nogen måde at gå på kompromis med isolationsidealet, og derfor foreskrev det Pennsylvanske system isolation i cellen, isolation under gårdtur, isolation under gudstjeneste, og isolation under transport rundt i fængslet. Sidstnævnte foregik ved hjælp af fangemasker, der skulle afholde indsatte fra at se hinandens ansigtstræk, når de med et nøje fastlagt antal skridts mellemrum marcherede til fængselskirken om søndagen.¹⁸⁾ Filosofien bag isolationstanken var grundlæggende, at man ville bremse selv den mindste mulighed for moralsk korrumpation af den indsatte. Det var således en udbredt forestilling, at omgangen med andre forbrydere forværrede de indsatte moralske habitus og umuliggjorde rehabilitering. I 1839 skosede den danske Generalkrigskommissær Dr. Neergaard eksempelvis de danske fængsler, for at være "en skole for de groveste Laster". Problemstillingen er velkendt i dag, og i 2004 betegnede den norske kriminolog Nils Christie eksempelvis vore dages fængsler som "universiteter i kriminalitet".¹⁹⁾

Men det var dog ikke blot et spørgsmål om at skære den negative moral bort – noget positivt og opløftende skulle samtidig træde i stedet, og enkelte højere fængselsfunktionærer skulle endog aflægge de isolerede få og korte besøg. Fængselspræsten var en vigtig aktør i den sammenhæng, og faktisk kom religionen til at spille en hovedrolle, som den primære moralske agent – især i Pennsylvania fængslerne. De moderne fængsler var dermed på en og samme gang rationelle og religiøse maskiner, der skulle frembringe gode og sunde borgere. Denne tanke vandt internationalt gehør, og de to amerikanske fængselsmodeller gik deres sejrsgang over

stort set hele den vestlige verden.²⁰⁾ I Europa blev særligt den Pennsylvanske model og visionen om en næsten total isolation populær.

Gennemslaget for de nye fængselsprincipper kom i en periode fra 1830'erne og frem til 1860'erne, mens man i en periode fra 1860'erne og helt frem til omkring Den anden Verdenskrig gradvist gik bort fra forestillingen om forbedring via isolation – om end på ganske forskellige tidspunkter i forskellige lande. I den mellemliggende periode fandt der et regulært sammenstød sted mellem ideologien bag de moderne fængsler, og den sociale realitet i de nationer, hvor man indførte de nye principper. Et sammenstød, der ikke mindst udspillede sig på et individuelt sundhedsmæssigt plan, idet de moderne isolationsfængsler i høj grad negligerede mange indespærredes behov som mere eller mindre almindelige sociale væsener. Talrige fanger i de Pennsylvanske isolationsfængsler tog simpelthen skade af afsondringen og ensomheden.²¹⁾

De moderne fængsler og isolationen på vej i Skandinavien

I Sverige var debatten fra og med 1830'erne først og fremmest præget af udviklingen i Amerika. Efter at den "Stora Lagkomité" i 1834 havde anbefalet Auburn-systemet begyndte opinionen at svinge hen i mod Pennsylvania-modellen. Årsagen var, at Auburn-systemet blev opfattet som et uheldigt kompromis med idealet om afsondring og isolation af de indsatte. I 1840 kastede den svenske kronprins sig ind i debatten med den såkaldte *gule bog*, hvori han helhjertet advokerede for indførelsen af et Pennsylvania-system. Da de første svenske cellefængsler åbnede i 1845-46, var det under indtryk af, at Pennsylvania-modellen var Auburn-systemet overlegent.²²⁾

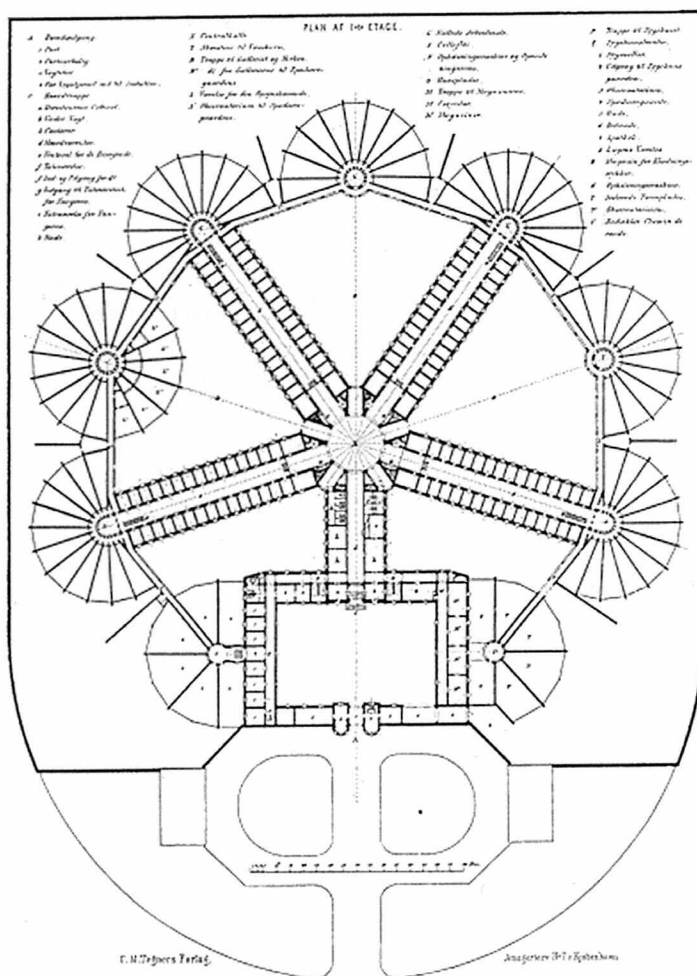
I Norge nedsatte man i 1837 den såkaldte straffanstaltkommisjon, og i 1841 konkluderede denne, at Pennsylvania-fængsler var det overlegne alternativ. Kommissionen anså "den gjensidige moral-

ske Smitte mellem Fangerne", som den væsentligste "fordærvelig[e] Indflydelse" på de indsatte i fængslerne, og fandt som så mange andre løsningen i isolationstanken.²³⁾ Den norske kommission havde ud over mængder af internationalt materiale også rådighed over rapporter fra norske garnisoner og fra svenske forbedringshuse, hvor en begrænset brug af isolation havde fundet sted. Fra Sverige rapporterede man, at isolationen havde en stærk effekt, og man betegnede, at total afsondring førte til indre selvansagelse hos den indsatte. Fra de norske garnisoner var meldingerne forskellige, men kommandanten i Fredriksteen beskrev isolation som et af de bedste midler til reformering.²⁴⁾ I Norge fulgte man således den samme kurs som i Sverige og Botsfængslet i Kristiania (senere Oslo kretsfængsel) blev opført som en Pennsylvaniaanstalt i 1851.²⁵⁾

Også i Danmark orienterede man sig i forhold til den transatlantiske udvikling. En fængselskommission blev nedsat 1840, og denne fik glæde af det norske arbejde på området, da man i august 1841 modtog den norske kommissions beretning.²⁶⁾ Samme år drog to af den danske kommissions medlemmer, C.N. David og arkitekten J. Friis, til USA, for ved selvsyn at inspicere de amerikanske straffeanstalter. I en efterfølgende beretning

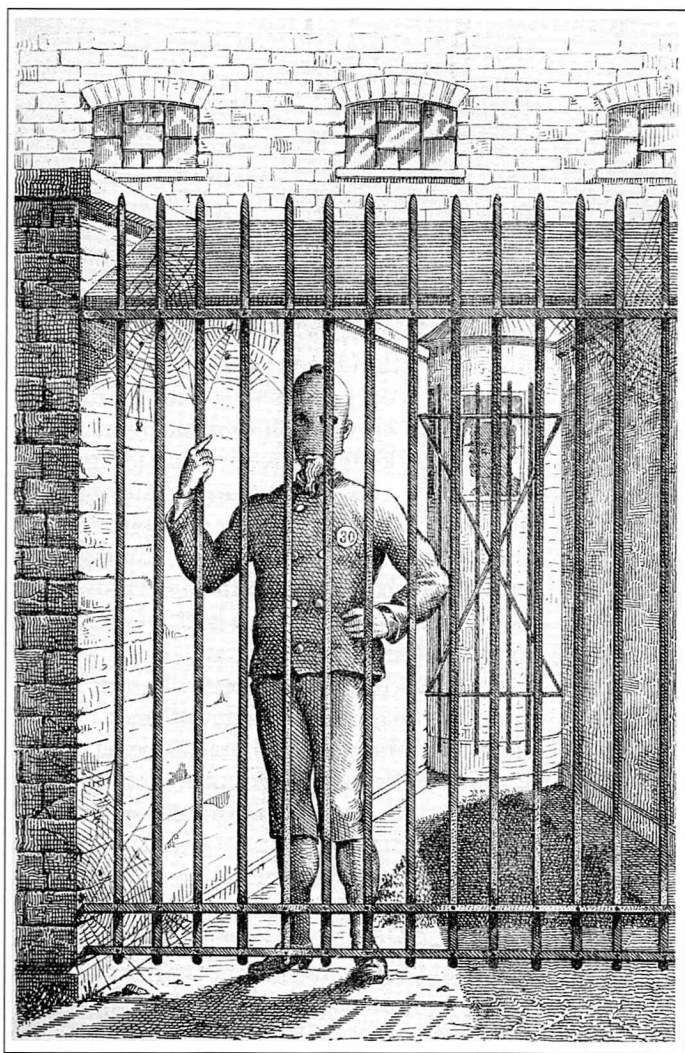
pointerede David, at Pennsylvania-fængslernes isolationsregime var det eneste rigtige udgangspunkt for fængselsreformer. Fængselsstraffen blev med Davids ord først "... tilstrækkeligen afskrækkende, naar alt Samqvem og al Forbindelse imellem Fangerne indbyrdes gjøres umuligt ...". Først da ville "den fremskridende Demoralisation af Fangerne" kunne forebygges "og enkeltes Forbedring realiseres ...".

Fængselskommissionen havde dog svært ved at finde

Grundplan af Vridsløselille forbedringshus, der åbnede 1859.

fælles fodslag, og mens flertallet anbefalede Pennsylvania-systemet, så holdt to repræsentanter fra centraladministrationen på Auburn-modellen. Resultatet blev, at begge typer af institutioner blev konstrueret. Den såkaldte forbedringshusstraf og dermed forsøget på rehabilitering af de kriminelle blev en sag for det Pennsylvanske regime – nærmere bestemt Vridsløselille forbedringshus, der i 1859 åbnede som et panoptisk isolationsfængsel.²⁷⁾

Louis Pio foreviget i en panoptisk strålegård i Vridsløselille forbedringshus, hvor han sad indespærret i starten af 1870'erne. Bemærk den karakteristiske fangemaske, der skulle sikre opretholdelse af isolationen selv under transport rundt i fængslet. Tegningen stammer fra Pio's eget værk "Erindringer fra Redaktionskontoret og Fængslet" fra 1877.

EN SEJLIVET PRAKSIS – isolation og forbedring i Skandinavien, Holland og Belgien

Fra 1860'erne og fremefter mistede det moderne fængselsvæsens principper gradvist sin popularitet, først i USA og siden i mange europæiske stater, og omkring århundredeskiftet var en æra med omfangsrig brug af isolationsfængsling ved at lakke mod enden. Isolation blev selvfølgelig stadig benyttet i fængsler som disciplinær straf eller administrativ foranstaltning op igennem hele det 19'ende og 20'ende århundrede, men dette var typisk i kortere tid ad gangen og i en langt mindre skala. Men tanken om forbedring via isolation havde åbenbart haget sig særligt godt fast i en række nationer, der dermed havde svært ved at opgive generel isolation af straffasonere. Det var særligt tilfældet i Holland, Belgien, Sverige, Norge og Danmark.

I Danmark fungerede Vridsløselille som et Pennsylvania-fængsel helt frem til starten af 1930'erne, hvor en ny straffelov trådte i kraft. Det var godt nok blevet tilladt ikke at anvende fangemasker i 1924 – om end man stadig gerne måtte – men Vridsløselilles panoptiske isolationskirke og den strenge afsondring i al almindelighed forsvandt først i forbindelse med straffelovsændringen 1930.²⁸⁾ Så sent som i 1929 havde man derfor måttet lægge ryg til international kritik af denne praksis. I en artikel i den aner-

kendte *Howard Journal* spurgte Roy E. Calvert, hvornår man i Danmark lærte "the bitter lesson", at isolation er skadeligt for de indsatte.²⁹⁾ Ifølge en amerikansk ekspert i fængselsarkitektur var Vridsløselille "one of the last prisons in the world", der opgav Pennsylvania systemet.³⁰⁾

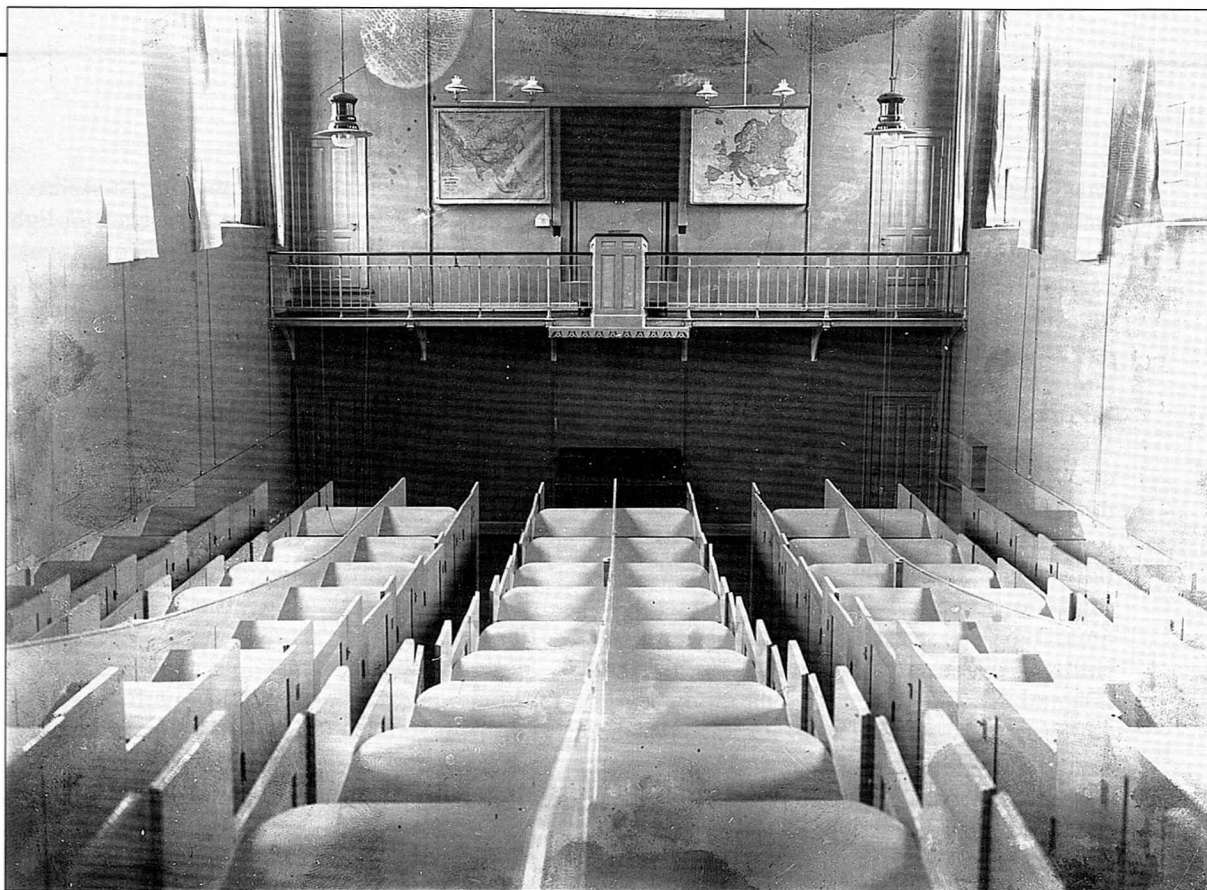
I Botsfengslet i Norge var man i 1869 overgået til det såkaldte progressive system, der opdelte afsoningen i en række trin, og principielt set skulle give mulighed for afsoning i fællesskab. Et system der indførtes i alle landets fængsler år 1900.³¹⁾ Både i teori og praksis bekendte man sig imidlertid stadigvæk til den "Pennsylvanske" filosofi om forbedring via isolation.³²⁾ Da Eivind Berggrav i 1928 nedskrev sine iagttagelser fra Botsfengslet i Oslo konstaterede han, at den indsatte "er personlig *isolert* fra alle de andre som deler skjebne med ham; han er avskåret fra å få utbygge et nyt socialt miljø i de nye omgivelser; han er a-socialisert, tatt ut av enhver form for fri *omgang* med andre menneskelige vesener".³³⁾ I tråd med dette blev det to år efter slået fast af en komité under Justitsdepartementet, at fangebehandlingen i de norske fængsler skulle bygge på "fangenes avsondring som den bærende grunntanken".³⁴⁾ Først med Fængselsloven af 1958 foretog man et principielt opgør med isolationstanken – i form af enerums behandling af straffasonere. Nu hed det sig tværtimod, at afsoning i fællesskab generelt var at foretrække.³⁵⁾

Pennsylvania filosofien var som sagt også svær at slippe af med i en række andre lande. I Sverige styrkede man anvendelsen af isolationsfængsling via lovændringer i 1857, 1873, 1893 og 1906, og i begyndelsen af 1900-tallet afsonede 90% af alle indsatte hele deres tid i isolation. Først i 1946 gik man bort fra denne form for isolationsfængsling.³⁶⁾ I Belgien blev isolationsfængslingen umådeligt populær i 1800-tallets anden halvdel, og elementer af Pennsylvania-modellen overlevede til efter Den anden Verdenskrig.³⁷⁾ I Holland forblev isolationsfængslingen populær op

igennem 1900-tallets første halvdel.³⁸⁾ England udgjorde et særtilfælde, idet man også her fortsatte med almindelig brug af isolation af straffasonere til langt ind i det 20'ende århundrede – men uden forhåbninger om forbedring af de indsatte. Her opfattede man fra sidst i 1800-tallet primært isolationen som et bidrag til et disciplinært, hævnorienteret og straffende regime.³⁹⁾

Man kan diskutere vidt og bredt hvorfor Pennsylvania-modellen var så sejlivet i netop disse lande (England undtaget), men i Danmark er det i hvert fald værd at bide mærke i, at stort set hele det nationale fængselsvæsen rent faktisk nåede at blive reformeret i en periode mellem 1840'erne og 1870'erne, før Pennsylvania-ideologien for alvor var faldet i unåde. Som det vil blive uddybet nedenfor, så var det samme i vid udstrækning tilfældet i Norge, hvor distriktsfængslerne blev konstrueret og reformeret indenfor samme periode. I en række større lande, såsom Frankrig, Italien og Tyskland, var reformprocessen mere fragmenteret og uklar, og forestillingen om forbedring via isolation nåede at passere sit klimaks før de respektive fængselsvæsener var noget nær færdigreformerede. Dertil kommer almindelig økonomisk pragmatisme – når man først havde gennemført en bekostelig reformproces var det ikke sandsynligt, at man hurtigt ville opgive det indførte system igen.

Man kan også spekulere over, om isolationsregimets åbenbare disciplinære muligheder fremstod særligt tiltrækkende i de relativt konsensusorienterede skandinaviske lande, hvor man ikke havde de samme blodige revolutionstraditioner som på sydligere breddegrader, og måske havde større tiltro til statsmagten? Muligheden for at skabe "velordnede fængsler" har i hvert fald været fremhævet som et væsentligt argument for den langvarige opretholdelse af isolationsmetoden i Sverige.⁴⁰⁾ Man kan da også konstatere, at flere i dag påberåber sig en udstrakt anvendelse af isolation med netop disciplinen for øje – ikke mindst i de såkaldte supermax fængsler, der indenfor de sidste 20 år har

Vridsløselille indrettedes oprindeligt med to panoptiske isolations-fængselskoler, der nedlagdes omkring 1890 og erstattedes af det afbildede lokale.

medført en eksplosion i anvendelsen af isolation i USA. Det er imidlertid problematisk for supermax institutionernes i forvejen omfattende legitimitetsproblemer, at nyere forskning viser, at man trods en intensiv anvendelse af isolation ikke har skabt fredeligere og mindre voldelige fængselssystemer.⁴¹⁾

Isolation af varetægtsarrestanter fra 1800-tallet til i dag

Meget tyder på, at tilvejebringelsen af det "skandinaviske fænomen" – dvs. oparbejdelsen af en praksis, der foreskrev almindelig isolation af varetægtsfængslede – på naturlig vis fulgte af det moderne fængselsvæsens gennembrud i Skandinavien. Det var tydeligvis tilfældet i Danmark, hvor fængselskommissionen af 1840

fulgte sit arbejde med de egentlige straffeanstalter op med at udfærdige en større reform af landets arresthusvæsen. I 1846 resulterede dette i et nyt arresthusreglement, der i det moderne fængselsvæsens ånd foreskrev isolation af varetægtsarresterede. Initiativet var baseret både på moralske og kriminalitetsbekæmpende motiver, og 1846 reglementet formulerede direkte, at i) nogle varetægtsarrestanter kunne forstyrre efterforskningen, hvis de ikke blev isoleret, og ii) nogle varetægtsarrestanter ville demoralisere hinanden, hvis de indespærredes i fællesskab.⁴²⁾

Omkring 1870 var 1846 reformerne så vidt fremskredne, at de danske arresthuse typisk kunne indsætte de fleste eller alle varetægtsfængslede i isolation. I Odense havde man f.eks. 32 arresthus eneceller til at betjene et dagligt gennemsnit på 23

varetægtsfængslede. I København havde reformprocessen været en anelse mere træg, og arresterne kunne her kun huse 88 i isolation ud af et gennemsnitligt dagsbelæg på 160, men på Nørrebro lige uden for bymuren havde man 30 eneceller til et gennemsnit på 25 arrestforvarede.⁴³⁾ Det er ikke utænkeligt, at man først skaffede tilstrækkeligt med Københavnske arresthus eneceller i 1895, hvor Vestre fængsel åbnede.

Under alle omstændigheder er det tydeligt, at isolation i forbindelse med varetægt var blevet hovedreglen i Danmark omkring 1870 (og sandsynligvis allerede tidligere). Denne praksis fortsatte ind i det 20'ende århundrede, og blev stadfæstet ved straffelovsændringen i 1916. Ifølge denne var isolation af varetægtsarresterede normen, mens fællesskab i særlige tilfælde kunne tillades af hensyn til alder, helbred og pladsmangel. I 1916 anførte man imidlertid kun hensynet til politiets efterforskning som motivering for isolation, og den moralske argumentation og forestillingen om 'forbedring via isolation' faldt dermed bort. Den ideologiske kontekst ændrede sig med andre ord, men praksis – isolationen – fortsatte uændret.⁴⁴⁾ Derfor var det også naturligt, at man isolede varetægtsfængslede selv efter indførelsen af straffeloven af 1930, der officielt gjorde op med hele den "Pennsylvanske" forestilling om "forbedring via isolation", som den var blevet praktiseret indtil da især i Vridsløselille. Anvendelsen af isolationsfængsling var blevet løsrevet fra sit oprindelige moralske udgangspunkt, og kunne derfor fortsætte uanfægtet i arresthusene.

Så sent som i 1960'erne var det gængs praksis, at danske arrestanter var isoleret i forbindelse med varetægtsfængsling. I 1969 gennemførtes imidlertid en væsentlig administrativ ændring, der muliggjorde fællesskab efter de første 14 dages varetægtsfængsling.⁴⁵⁾ Men isolationen var stadig almindelig anvendt, og fællesskab efter 14 dage kunne nægtes blot politiet ønskede det. Fra sidst i 1970'erne opstod der en meget omfattende offentlig dansk debat

om denne praksis – en debat, der i større eller mindre udstrækning har stået på lige siden, og særligt siden 1990'erne er blevet styrket af den allerede omtalte internationale bevågenhed.⁴⁶⁾ Med lovændringer i 1978, 1984 og 2000 har man fra skiftende regeringers side søgt at imødekomme denne kritik, og omfanget af isolationsfængsling i forbindelse med varetægt er faldet markant. Fra at man i 1983 kunne bogføre 1.936 isolationsfængslinger under varetægt var man i 2003 nede på 476. Dog kan man konstatere en bekymrende stigning i den gennemsnitlige varighed af disse isolationsfængslinger, fra 26,9 dage i 1988 til 37 dage i 2003.⁴⁷⁾

Ser man nærmere på tallene fra de officielle statistikker – der i de senere år gang på gang har fremhævet, hvorledes antallet af isolationsfængslinger er faldet i forhold til det samlede antal af varetægtsfængslinger – afsløres en interessant tendens. I 2000 blev der således tilbragt 17.366 dage i varetægtsisolation mod 17.612 dage i 2003.⁴⁸⁾ Dette skyldes primært den ovennævnte stigning i varigheden af isolationsfængslingerne, hvilken især har fundet sted siden 2000. Selve hovedformålet med 2000 lovændringerne var imidlertid, "at opnå en væsentlig begrænsning i anvendelsen af og varigheden af isolation" og loven lader på den baggrund til at være mislykket.⁴⁹⁾

I øvrigt har man indenfor de senere år kunnet konstatere en bekymrende tendens til, at den såkaldte maksimumsgrænse på tre måneders varetægtsisolation, som indførtes i 2000, i stigende grad bliver overskredet. Denne mulighed ligger indenfor lovens rammer, for så vidt at tre måneders grænsen ifølge § 770 b "undtagelsesvis" kan omgås, "hvis afgørende hensyn til forfølgningen gør fortsat isolation påkrævet".⁵⁰⁾ Men hensigten med tre måneders grænsen var selvfølgelig alt andet lige at skabe en form for grænse. I 2002 var der da også blot tale om, at fire personer oplevede varetægtsfængsel i isolation udover de tre måneder.⁵¹⁾ I 2003 skete det imidlertid i hele 22 tilfælde, at varetægtsfængslede sad i isolation udover de tre måneder (i

op til seks måneder og otte dage). Dette skete i forbindelse med syv forskellige sager, og i fire af tilfældene blev forlængelserne ikke forelagt Rigsadvokaten, hvilket loven ellers foreskriver netop for "at sikre en meget restriktiv praksis med hensyn til anvendelse af isolation udover 3 måneder".⁵²⁾

I Norge fulgte isolation af varetægtsarresterede på samme måde som i Danmark i kølvandet på Pennsylvania-systemets gennembrud. I 1857 vedtog man en lov om fængselsvæsenet, der foreskrev, at ethvert såkaldt fængselsdistrikt skulle have mindst ét distriktsfængsel. Heri skulle afsoningen ske i isolation – i enecelle uden samkvem med andre indsatte. Dette resulterede i løbet af 1860'erne i konstruktion af 56 distriktsfængsler med over 800 pladser (heraf 677 eneceller), hvori varetægtsarrestanter og afsonere af korte straffe blev placeret. Isolation i forbindelse med varetægtsfængsling blev med andre ord normen.⁵³⁾ Enrumshandlingen kunne dog indskrænkes, og man indrettede enkelte 3-4 mands celler til dem der ikke kunne tåle isolationen.⁵⁴⁾ I 1934 var en isolationspraksis fortsat gældende i de lokale distriktsfængsler, og der var stadig mulighed for at afvige fra denne linje i særlige tilfælde omhandlende den indsatte helbred eller sindstilstand. Fængselsinspektør Hartvig Nissen konstaterede dog, at en indsat ikke kunne arbejde i enrum i mere end 2 år uden en læges samtykke, og ikke udover 4 år uden eget samtykke.⁵⁵⁾ Dermed illustrerede Nissen i realiteten, at man havde en isolationspraksis, der nok mindede om den danske, men set i en international belysning var ganske særpræget.

Hvordan den norske udvikling i varetægtspraksis er forløbet fra 1930'erne frem til vore dages brug af restriktioner i de norske arresthuse er så vidt vides ikke nøjere undersøgt. Men at denne praksis ligesom i Danmark blev etableret i 1800-tallet og fortsatte ind i det 20'ende århundrede er der ikke grund til at betvivle. Det er ligeledes højest sandsynligt, at den svenske historie om isolation og varetægt frem til i dag, har mange lighedspunkter

med den tilsvarende danske og norske. I hvert fald er det fængselshistoriske udgangspunkt i 1800-tallet og situationen i dag på mange måder sammenfaldende. Det "Skandinaviske fænomen" – varetægtsfængsling i isolation – har med andre ord væsentlige fællestræk, der griber mere end halvanden hundrede år tilbage i tiden.

Internationale opgør med isolationsfængslingen

Som allerede nævnt fandt der fra 1860'erne og fremefter en international reformproces sted, hvor man gradvist gik bort fra forestillingen om isolationens saliggørende virkninger, og bevægede sig hen i mod en mere individualiseret straffepraksis. Dette opgør med isolationsfængslingen fandt tidligt sted ikke mindst i USA. Allerede i 1830'erne og 1840'erne havde man i en række institutioner oplevet isolationens skadevirkninger, og efter 1858 var Pennsylvania den eneste stat, der opererede med Pennsylvania-model fængsler.⁵⁶⁾ Dette afspejlede sig også i amerikansk domspraksis ikke mindst i form af en dom afsagt af USA's højesteret i 1890, der omhandlede isolation af en dødsdømt fange i staten Colorado. Her beskrev domstolen følgerne af isolationsfængsling, som de var kendt fra tidligere amerikansk brug af denne form for indespærring: "*A considerable number of prisoners fell, after even a short confinement, into a semifatuous condition, from which it was next to impossible to arouse them, and others became violently insane; others still, committed suicide; while those who stood the ordeal better were not generally reformed, and in most cases did not recover sufficient mental activity to be of any subsequent service to the community*". Derfor – fortsatte retten – forsøgte man sig med forskellige isolationssystemer, men "*some 30 or 40 years ago [1850-60'erne] the whole subject attracted the general public attention, and ... solitary confinement was found to be too severe*".⁵⁷⁾

Mens amerikanske eksperter og forskere allerede omkring midten af 1800-tallet i

vid udstrækning enedes om isolationsfængslingens skadevirkninger, så nåede man i Tyskland til et tilsvarende resultat i en periode fra 1860'erne og frem til starten af det 20'ende århundrede.⁵⁸⁾ I Danmark blev der i samme periode foretaget to psykiatriske studier, der var noget anderledes i deres konklusioner, hvilket uden tvivl havde betydning for anvendelsen af isolation i Danmark. I 1871 kunne psykiater Christian Tryde godt nok ikke sige isolationsfængslingen i Vridsløselille fri for skadevirkninger, men han fremhævede eksempelvis også indsattes hang til masturbation som en forklaring på de mange tilfælde af sindssygdom. I 1917 fritog psykiater George Schrøder i endnu højere grad isolationen ansvar for sundhedsmæssige problemer blandt de fængslede, og fokuserede i stedet på arvelig degeneration hos forbryderne.⁵⁹⁾

Som et konkret eksempel på hvorledes brugen af varetægtsfængsling kunne udvikle sig anderledes (end den skandinaviske) også i europæiske nationer, kan man fremhæve England. Som tidligere nævnt hang brugen af omfattende isolationsfængsling også her ved ind i det 20'ende århundrede, men et specifikt opgør med en almen isolationspraksis fandt sted i 1900-tallets første halvdel. I en periode mellem 1921 og 1939 fjernede man en generel brug af isolation *både* i lokale fængsler og arresthuse, samt i de egentlige straffeanstalter. Mens man frem til 1921 havde opereret med 28 dages indledende isolation i lokale fængsler og ni måneders isolation i de regulære straffeanstalter (tugthusene), så kom såvel strafsonere som arresterede dermed efterfølgende til at nyde fællesskabets muligheder.⁶⁰⁾ I samme periode gik man som nævnt bort fra generel isolation af strafsonere i Danmark, men opretholdt altså – i modsætning til eksempelvis i England – isolation af arresterede.

Ved en international fængselskongres i Prag i 1930 vedtog man i øvrigt en resolution, der frarådede anvendelsen af isolationsfængsling under længere tid, og i 1939 konkluderede Wilson og Pescor i vær-

ket *Problems in Prison Psychiatry* at indsatte i Pennsylvania-model fængsler “went insane instead of being reformed”. Derfor, mente forfatterne, blev isolationsfængsling både dag og nat ikke længere anvendt i civiliserede nationer.⁶¹⁾ Wilson og Pescor kendte åbenbart ikke til skandinavisk fængselspraksis.

En dårlig vane

“The international instruments make clear that solitary confinement is not an appropriate punishment other than in the most exceptional circumstances; whenever possible its use should be avoided and steps should be taken to abolish it”. (Professor Andrew Coyle i *A Human Rights Approach to Prison Management*).⁶²⁾

“... use and prolongation of solitary confinement should be ‘resorted to only in exceptional circumstances’ ...”, og indsatte skal garanteres *“... appropriate human contact”.* (Rod Morgan og Malcolm D. Evans om CPT's standarder).⁶³⁾

Da det moderne fængselsvæsen slog igennem i Skandinavien fra 1840'erne og fremefter resulterede dette ikke blot i opførelsen af nye fængsler og en ny form for strafafsoning, men medførte også en radikal ændring i varetægtspraksis. Efter devisen 'forbedring via isolation' – som alternativ til 'moralsk fordærv via fællesskab' – indførte man isolation i arresthusene. Den nuværende skandinaviske praksis på varetægtsområdet og de retlige rammer omkring denne er dermed vokset frem med baggrund i en isolationspraksis, der brød igennem midt i 1800-tallet. En let adgang til isolation (restriktion) af varetægtsarresterede har således i flere generationer været en integreret del af skandinavisk retspraksis, og systemet har så at sige vænnet sig til dette. Eksempelvis har politiet i forbindelse med sin efterforskning kunnet begære isolation (restriktioner) mere eller mindre rutinemæssigt i en række sager, og jurister, dommere, embedsmænd osv. har naturligvis fundet dette

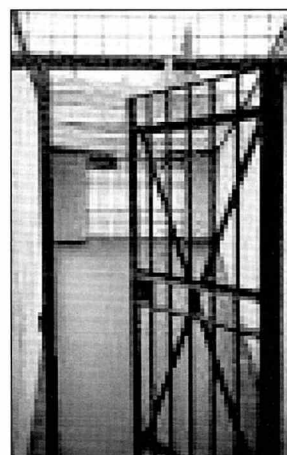
ganske normalt og rationelt. Denne traditionsbundenhed – og ikke isolationens nødvendighed – forklarer, hvorfor den skandinaviske varetægtspraksis er overlevet så længe. Dermed bliver det også lettere at forstå, at indførelsen og opretholdelsen af varetægtsisolation ikke hviler på en klar viden om nogen nyttevirkning. Der er således aldrig dokumenteret en sammenhæng mellem politiets opklaringsprocent og anvendelsen af isolationsfængsling. Omvendt er det gentagne gange dokumenteret, at det ikke sjældent er lykkedes varetægtsisolerede at foretage sporadisk kommunikation med andre – f.eks. ved at råbe ud af cellevinduet, eller ved at smugle en mobiltelefon ind i cellen.⁶⁴⁾ Det er da også tankevækkende at konstatere, at man i Danmark hen over 25 år har bevæget sig fra at isolere over 40% af samtlige varetægtsarresterede til at isolere væsentligt under 10% i dag – uden at nogle har bemærket en ringere opklaringsprocent af den grund.⁶⁵⁾

Der er med andre ord gode argumenter for, at stemple den udbredte brug af varetægtsisolation i Skandinavien som en dårlig vane. En hen ved halvanden hundrede år gammel tradition, der så at sige har overlevet sig selv. Dette betyder naturligvis ikke, at isolation nødvendigvis bør forbydes helt og holdent. En ting er, at muligheden for at isolationsfængsle strafafsone-re i korte perioder (hvad der herhjemme kaldes enrumsanbringelse) efter alt at dømme er nødvendig for at kunne opretholde orden i en række fængsler. Men også i forbindelse med varetægt kan en eller anden form for isolation måske være nødvendig i særligt komplicerede sager – f.eks. omhandlende organiseret kriminalitet. Men det burde være på sin plads, at man tog CPT og CAT's formulering om "exceptionel circumstances" alvorlig. Der kan næppe være tvivl om, at den aktuelle anvendelse af isolationsfængsling under varetægt i Norge, Sverige og Danmark rækker langt ud over hvad man kan betegne som "exceptionel circumstances".

Et særligt bizart træk ved den skandinaviske varetægtsisolation er, at det er

svært at se nogen egentlig konflikt mellem hensynet til efterforskningen og den indsatte behov for meningsfyldt social kontakt. Sidstnævnte burde kunne tilvejebringes via et begrænset fællesskab med enkelte andre indsatte (alternativt andre personer), der ikke havde nogen indflydelse på den pågældende sag. Her sætter økonomien naturligvis grænser – men de er næppe uoverkommelige. Blot tre-fire timers daglig meningsfyldt social kontakt med en eller flere personer ville uden tvivl mindske afsondringens negative virkning mærkbart, og i øvrigt sætte en stopper for den endeløse diskussion om hvorvidt isolation anvendes som pressionsmiddel.

Tilbage står, at vi har en særlig skandinavisk varetægtspraksis, der stikker ud i international sammenhæng og forekommer unødigt hård. Samtidig fremstår argumenterne for opretholdelsen af denne praksis problematiske eller decideret uholdbare. Det er ikke dokumenteret, at isolationen i sin nuværende form er nødvendig for efterforskningen, mens det omvendt er vel dokumenteret, at isolationen medfører farer for skadevirkninger (der rækker udover den påvirkning, som "almindelige" fængslingsforhold medfører). Dertil kommer, at isolationen nødvendigvis må opleves som psykologisk pression af den arresterede, uanset myndighedernes motiver. Det må med andre ord være på sin plads, at foretage væsentlige ændringer på dette område.

NOTER:

1. Jeg vil meget gerne takke advokat Manfred Petersen, samt fængselsinspektør Hans Jørgen Engbo for gennemlæsning af og kommentarer til artiklen. Ansvar for det skrevne påhviler naturligvis helt igennem forfatteren.
2. Evans and Morgan *Preventing Torture*, 1998. Forfatterne beskriver varetægtsisolation som et "... peculiarly Scandinavian phenomenon...", p. 247. Island har i øvrigt også modtaget kritik på samme konto. Se de officielle rapporter fra CPT på: <http://www.cpt.coe.int/en/>
3. Også Island er blevet kritiseret på denne konto, se f.eks. CPT, Visit Report, Iceland. Visit 1998, Section 15/49. Se også rapporten fra 1993 besøget i Island.
4. CPT, Visit Report, Denmark. Visit 1990, Section: 13/65.
5. CPT, Visit Report, Sweden. Visit 1991. Section: 26/58.
6. CPT, Visit Report, Norway: Visit 1993, Section: 22/45.
7. Se CPT, Visit Report, Sweden. Visit 2003, s. 32, Visit Report, Denmark. Visit 2002, Section 19/44, and Visit Report, Norway. Visit 1999, Section 18/39.
8. CPT, Visit Report, Sweden. Visit 2003, s. 27.
9. Rod Morgan "Moderate Psychological Pressure: the Scandinavian Way?" I *Kritisk Juss*, nr. 3, 1999, s. 204.
10. Se f.eks. Manfred W. Petersen "Isolation – en illusion?" *Retspolitik* 16(2) 1998, s. 34, samt Hatla Thelle og Anne-Marie Traeholt "Protection of Suspects' rights versus Investigation Needs: The Use of Solitary Confinement in Denmark." I Morten Kjærum, Xia Yong, Hatla Thelle og Bixiaoqing (red.) *How to Eradicate Torture: A Gino-Danish Joint research on the Prevention of Torture*, 2003. s. 772. I Politiken, d. 8. januar 1980, udtalte Erik Ninn-Hansen, "at isolation nok i dag bruges mindre for at holde folk fra forbindelse med omverdenen, end til at presse en tilståelse frem", og konstaterede: "Isolationen er en handelsvare". Se også Ninn-Hansens udtalelser i Information d. 8. januar 1980. En nærmere omtale af spørgsmålet om isolation og pression findes i Peter Scharff Smith "The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates. A Brief History and Review of the Literature" planlagt til publicering i Michael Tonry (ed.) *Crime and Justice. A Review of Research*, 2005. Vedr. CPT's omtale af isolation som pression, se f.eks. CPT, Visit Report, Denmark: Visit 2002, Section 19/44, samt Visit Report, Norway: Visit 1999, Section 18/39 på <http://www.cpt.coe.int/en/>.
11. Anders Bratholm *Pågripelse og varetægtsfængsel*, 1957, s. 150 f.
12. Smith 2005.
13. Preben Wilhjelm *Dømte om retssystemet*, 1987, s. 21.
14. Se eksempelvis Peter Scharff Smith "The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates. A Brief History and Review of the Literature" planlagt til udgivelse i Michael Tonry (ed.) *Crime and Justice. A Review of Research* 2005.
15. Henrik Steen Andersen, Tommy Lillebæk og Dorte Sestoft *Efterundersøgelsen – en opfølgingsundersøgelse af danske varetægtsarrestanter*, 1997, s. 59.
16. Se f.eks. Tor Gamman "Om bruk av isolasjon under varetægtsfængsling." i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* vol. 88, 2001.
17. Smith 2005.
18. Det var f.eks. tilfældet i Vridsløselille, jf. Peter Scharff Smith *Moralske hospitaler. Det moderne fængselsvæsens gennembrud 1770-1870*, 2003, s. 19.
19. Interview med Nils Christie i Weekendavisen 27/8 – 2/9 2004, s. 5. Vedr. Neergaard citatet se Smith 2003, s. 117.
20. Se f.eks. Smith 2003 og Roddy Nilsson *En välbyggd maskin, en mardröm för själen. Det svenska fängelse-systemet under 1800-talet*, 1999.
21. Smith 2003 og Smith 2005.
22. Smith 2003, s. 99. For en uddybning se Nilsson 1999.
23. Ole A. Wister *Enkelte trekk ved norsk Fængselshistorie*, 1997, s. 23.
24. *Om Maaden hvorpaa Straf af ensomt Fængsel, ifølge officielle Meddelelser, anvendes i de norske Fæstninger, ved Corrections-Indretningerne i Stockholm, samt denne Strafs Virkning i moralsk og fysisk Henseende*, Christiania 1832.
25. Ragnar Hauge *Straffens begrundelser*, 1996, s. 174 f.
26. Smith 2003, s. 100, samt Wister 1997.
27. Smith 2003.
28. Smith 2003, s. 244 ff.
29. Jvf. Smith 2003, s. 245.
30. Norman Johnston *Forms of Constraint. A History of Prison Architecture* 2000, p. 111 f.
31. Hauge 1996, s. 236.
32. Det samme var tilfældet i Danmark, hvor man i Vridsløselille gik over til en form for progressivt system allerede i 1866 – men (tilsyneladende som i Norge) uden at skære ned på isolationen, se Smith 2003, s. 192.
33. Eivind Berggrav *Fangens sjel – og vår egen. Erfaringer og iakttagelser fra Botsfængslet i Oslo*, 1928, s. 14.
34. Wister 1997, s. 41.
35. Wister 1997, s. 59.
36. Nilsson 1999, s. 454 og 458.
37. Johnston 2000, p. 104 ff.
38. Pieter Spierenburg, "Four Centuries of Prison History." In Norbert Finzsch and Robert Jütte (ed.) *Institutions of Confinement*, 1996, p. 30.
39. Bill Forsythe "Loneliness and Cellular Confinement in English Prisons 1878-1921" i *British Journal of Criminology* vol. 44, 2004.
40. Roddy Nilsson "The Swedish Prison System in Historical Perspective: A Story of Successful Failure?" I *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 4, 2003, s. 13.
41. Chad S. Briggs, Jody L. Sundt og Thomas C. Castellano "The Effect of Supermaximum Security Prisons on Aggregate Levels of

- Institutional Violence" i *Criminology* vol. 41, 2003.
42. Reglement for Arrestvæsenet i Danmark 1846, B § 5. Isolation kunne ophæves af helbredsmæssige årsager, se C § 6.
 43. I følge "Beretning om Tilstanden i Landets samtlige Arresthuse efter de ved Justitsministeriets Cirkulære af 19 Mai 1870 fremkomne Oplysninger" ved Frederik Bruun, Kontoret for Fængselsvæsenet 1871, p. 2 ff.
 44. Lov om retspleje 1916, Chapter 72 § 784.
 45. Se skrivelse fra Justitsministeriet til Inspektøren for Københavns fængsler m.fl. 3. maj 1969 (4. k. 950-0-6-3), samt Erik Carlé *Københavns fængsler i 100 år*, 1995, s. 264 (Carlé citerer en kilde fra 1970).
 46. For en omtale af denne debat, se Peter Scharff Smith "Solitary Confinement and Ideologies of Punishment. Isolation practices confronting human rights in Denmark and the U.S." i Hans-Otto Sano, Stephanie Lagoutte og Peter Scharff Smith (red.) *Human Rights in Turmoil: Current Trends and Discourses Challenging Human Rights* (planlagt til udgivelse 2005/2006 af Brill publishers).
 47. Rapport fra Arbejdsgruppen vedr. varetægtsarrestanters "ulovlige" kommunikation, Januar 2005, bilag 4.
 48. Udregningen er baseret på opgivelser fra Arbejdsgruppen vedr. varetægtsarrestanters "ulovlige" kommunikation. *Arbejdsgruppens rapport*, januar 2005, p. 51.
 49. "Hovedformålet med lovforslaget er at opnå en væsentlig begrænsning i anvendelsen af og varigheden af isolation". Fra de indledende bemærkninger til lovforslaget: Lov nr. 428 af 31 maj 2000, s. 7, jf. Strafferets- og retsplejekontoret, Sagsnr. 2000-730-0095, Dok.: LSC20174.
 50. Lov nr. 428 af 31 maj 2000 § 770 b.
 51. Statistiske oplysninger om isolationsfængslinger i *Rigsadvokaten Informerer*, nr. 21/2003.
 52. Jvf. *Rigsadvokaten Informerer*, nr. 27/2004.
 53. Knut Even Isaksen *Fængselsforhold og fangebehandling i Romsdal gennem 250 år*, 1998, s. 31 og 35, Wister 1997, s. 29 f., og Hauge 1996, s. 175. Blandt de 56 institutioner var der dog nogle ældre fængsler, der blev godkendt i forhold til de nye regler. Det vides således ikke, om samtlige distriktsfængsler havde eneceller til samtlige arresterede og afsonere.
 54. Isaksen 1998, s. 32.
 55. Nissen 1934, s. 202 f.
 56. Peter Scharff Smith "The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates. A Brief History and Review of the Literature" planlagt til udgivelse i Michael Tonry (ed.) *Crime and Justice. A Review of Research 2005*.
 57. Se re MEDLEY, 134 U.S. 160 (1890). Se også Boston 2000, p. 1.
 58. Peter Scharff Smith "The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates. A Brief History and Review of the Literature" planlagt til udgivelse i Michael Tonry (ed.) *Crime and Justice. A Review of Research 2005*.
 59. Peter Scharff Smith "Sindssyge bag tremmer – fanger, fængselslæger og isolationsfængsling ca. 1830-1930" i Inger Hartby og Edith Mandrup Rønn (red.) *Den psykisk syge i stat og samfund* (endnu ikke publiceret). Se i øvrigt Smith 2003.
 60. Se Bill Forsythe "Loneliness and Cellular Confinement in English Prisons 1878-1921" i *British Journal of Criminology* 44, s. 759, 761 og 768.
 61. Wilson and Pescor *Problems in Prison Psychiatry* 1939, p. 24 f. Vedr. fængselskongressen i Prag 1930, se Teeters 1949, p. 38, 110, and 172.
 62. Andrew Coyle *A Human Rights Approach to Prison Management* 2002, p. 80.
 63. Rod Morgan and Malcolm D. Evans *Protecting Prisoners* 1999, p. 55 f.
 64. Se f.eks. Rapport fra Arbejdsgruppen vedr. varetægtsarrestanters "ulovlige" kommunikation, Januar 2005.
 65. Politiets overordnede opklaringsprocent har været temmelig stabil fra starten af 1980'erne til 1998. Det samme gør sig gældende mht. en række af de forbrydelser, i forbindelse med hvilke der ofte begæres isolationsfængsling, jf. Dorte Irene Rasmussen, Maja Marker, Nanna Jørgensen og Stine Maria Petersen "Isolationsfængsling under varetægt. Policyprocesserne omkring ændring af Retsplejelovens bestemmelser om isolation af varetægtsarrestanter i et menneskeretligt perspektiv", studieopgave ved Roskilde Universitetscenter, 2004, s. 56 ff. Disse tal kan ikke bevise noget om eventuelle sammenhænge mellem isolation og opklaring, men de illustrerer i hvert fald, at en væsentlig reduktion af isolationsfængslingerne ikke har sat sig spor i form af en forringet opklaringsprocent.

Peter Scharff Smith er Projektsejorforsker på Institut for Menneskerettigheder.